

ZAMONAVIY PSIXOLOGIYANING PEDAGOGIKA BILAN UZVIY BOG'LIQLIGI VA O'QUVCHILAR TURMUSH TARZIDA TUTGAN O'RNI

Iskandarov Obidjon Quvondiq o'g'li

Bulung'ur tumani 15-maktab Amalyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Pedagogik psixologiya nima ekanligi, qaysi davrda tashkil topganligi, Pedagogika va psixologiyaning qay yo'sinda bog'liqligi va bu sohada olib borilayotgan ishlar haqida yoritilgan.

Kalitso'zlar: ijtimoiy; psixologiya; mas'uliyat; individual; asos; shaxs; psixologik yo'nalishlar; ta'lim jarayoni; psixologik asoslar; Pedagogik bilimlar; Pedagogik psixologiya.

KIRISH

Pedagogik psixologiya - ta'lim va tarbiya muammolarini tadqiq qiladigan psixologiya sohasi. U shaxsning maqsadga muvofiq rivojlanishini, bilish faoliyatining va insonda ijtimoiy ijobiy sifatlarni tarbiyalashning psixologik muammolarini o'rganadi. Pedagogik psixologiyaning maqsadi — shartsharoit va boshqa psixologik omillardan kelib chiqqan holda o'qitishning oqilona rivojlantiruvchi ta'sirini kuchaytirish. Pedagogik psixologiya 19-asrning 2yarmida vujudga kelgan. Eksperimental psixologiya tadqiqotchilari Pedagogik psixologiya rivojiga katta hissa qo'shganlar. Pedagogik psixologiyaning fan sifatida taraqqiy etishida o'sha davrda yuzaga kelgan psixologik yo'nalishlar ham turtki berdi. Bixevioristik (qarang Bixeviorizm) psixologiya yo'nalishi tarbiyachi va o'quvchiga tashqi muhitning ta'sirini Pedagogik psixologiya uchun asos qilib oladi. Pedagogik psixologiya umumiy va bolalar psixologiyasi, shuningdek, pedagogika bilan uz-viy bog'liq. Pedagogik psixologiya, asosan, ta'lim psi-xologiyasi va tarbiya psixologiyasiga bo'linadi. Ta'lim psixologiyasida o'quv jarayonida xotira, tafakkur, nutq, xayol, irodaning roli, shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlari (temperamenti, harakte-ri, qiziqishlari), o'quv predmetlarining o'ziga xos'tomonlari, ta'lim jarayonini boshqarishning psixologik tamoyillari va boshqa o'rganiladi. Hozirgi zamon ta'lim psixologiyasida o'quvchilarga doimiy yangilanib turadigan axborotlarni mustaqil o'zlashtirish imko-niyatini beradigan, ilmiy-texnika yangiliklaridan orqada qolmaslikni ta'minlaydigan tafakkur. Shaxsning shakllanishi masalasini ishlab chiqish. Unda shaxsning axloqiy sifatlarining shakllanishiga alohida ahamiyat beriladi. Pedagogik psixologiya tadqiqotlari o'quv materialini mazmunini tanlash, o'quv dasturlari, darsliklar tuzish, ta'limning har xil bosqichlarida o'qitish metodlari tizimini tashkil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy psixologiya tushunchasi ko'pincha pedagogikaga yoki bolalarga ta'lim berish amaliyotiga uzviy bog'liq deb qabul qilinadi. Ziddiyat, birinchi navbatda, zamonaviy psixologiya shaxsning avtonomiyasi va o'z-o'zini ifoda etishiga alohida e'tibor qaratganligi sababli yuzaga keladi, an'anaviy pedagogika esa bilim berish va ijtimoiy me'yorlarni mustahkamlashga qaratilgan. Zamonaviy psixologiyaning markaziy tamoyillaridan biri tanlash erkinligi bo'lib, unda shaxs tanlash va mas'uliyatning ahamiyati ta'kidlanadi. Bu falsafa an'anaviy pedagogika bilan to'qnash keladi, u ko'proq avtoritar bo'lishga moyil bo'lib, qoidalarga qat'iy rioya qilish va ijtimoiy normalarga muvofiqligini ta'kidlaydi. Zamonaviy psixologiyada asosiy e'tibor o'z-o'zini kashf etish va individualizmga qaratilgan bo'lsa, an'anaviy pedagogikada asosiy e'tibor aniq bilim va qadriyatlarni etkazishga qaratilgan. Bundan tashqari, zamonaviy psixologik nazariyalarda o'z-o'zini hurmat qilish va o'z-o'zini qadrlash muhimligi ta'kidlangan bo'lib, bu ta'limda tarbiya va tuzumning an'anaviy g'oyasiga zid kelishi mumkin. An'anaviy pedagogika ko'pincha hokimiyatga rioya qilish va hurmat qilish muhimligini ta'kidlaydi, zamonaviy psixologiya esa individual farqlarga hurmat va o'ziga bo'lgan ishonch va o'z-o'zini ifodalashni rag'batlantirish zarurligini ta'kidlaydi. Ikkalasini isloh qilish uchun yana bir potentsial to'siq hozirgi zamon psixologiyasi va pedagogikasitomonidan qo'llaniladigan inson tabiatining turli metaforalari yoki modellaridir. Pedagogika bo'sh tomirni to'ldirish jarayoni sifatida inson o'rganishning klassik metaforasiga tayansa-da, zamonaviy psixologiya odamlar o'z tajribalarini birlashtirish va bog'lash orqali bilimlarni qurishini tan oladi va bu o'quv jarayoni idiosinkratikdir. Bu farqlarga qaramasdan, pedagogikada zamonaviy psixologiyadan foydalanish so'nggi yillarda ta'limga yangicha yondashuv sifatida paydo bo'ldi. Gumanistik yoki holistik ta'lim deb yuritiladigan bu yondashuv zamonaviy psixologiya tamoyillariga urg'u beradi va bolaga qaratilgan o'quv, hamkorlik va individuallashtirishni ta'minlaydi. Bu usulda o'quvchilar o'z qiziqishlarini o'rganishga, o'z tezligida bilim olishga, hamkorlik vahamkorlik masalalariga alohida ahamiyat beradigan guruh ishlarida ishtirok etishga rag'batlantiriladi. Pedagogik psixologiya -ta'lim va tarbiya muammolarini tadqiq qiladigan psixologiya sohasi. U shaxsning maqsadga muvofiq rivojlanishini, bilish faoliyatining va insonda ijtimoiy ijobiy sifatlarni tarbiyalashning psixologik muammolarini o'rganadi. Pedagogik psixologiyaning maqsadi —shartsharoit va boshqa psixologik omillardan kelib chiqqan holda o'qitishning oqilona rivojlantiruvchi ta'sirini kuchaytirish. Pedagogik psixologiya 19-asrning 2yarmida vujudga kelgan. Eksperimental psixologiya tadqiqotchilari Pedagogik psixologiya rivojiga katta hissa qo'shganlar. Pedagogik psixologiyaning fan sifatida taraqqiy etishida o'sha davrda yuzaga kelgan psixologik yo'nalishlar ham turtki berdi. Bixevioristik (qarang Bixeviorizm) psixologiya yo'nalishi tarbiyachi va o'quvchiga tashqi muhitning ta'sirini

Pedagogik psixologiya uchun asos qilib oladi. Pedagogik psixologiya umumiy va bolalar psixologiyasi, shuningdek, pedagogika bilan uz-viy bog'liq. Pedagogik psixologiya, asosan, ta'lim psi-xologiyasi va tarbiya psixologiyasiga bo'linadi. Ta'lim psixologiyasida o'quv jarayonida xotira, tafakkur, nutq, xayol, irodaning roli, shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlari (temperamenti, harakte-ri, qiziqishlari), o'quv predmetlarining o'ziga xos'tomonlari, ta'lim jarayonini boshqarishning psixologik tamoyillari va boshqa o'rganiladi. Hozirgi zamon ta'limpsixologiyasida o'quvchilarga doimiy yangilanib turadigan axborotlarni mustaqil o'zlashtirish imko-niyatini beradigan, ilmiy-texnika yangiliklaridan orqada qolmaslikni ta'minlaydigan tafakkur sifatlarini o'rganish muhim masalabo'lib kelmoda ekanligini unutmasligimiz kerak. Psixologiya maktab o'quvchilari hayotida o'zligini va atrof-muhitini tushunishga yordam berib, juda muhim rol o'ynaydi. Psixologiya kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishni tadqiq qilish orqali yosh ong va xulq-atvorning qanday shakllanishi va uni tarbiyalash mumkinligi haqida qimmatli tushuncha beradi. Maktab o'quvchilari hayotidagi psixologiyaning eng muhim qo'llanishlaridan biri rivojlanish buzilishlari, o'rganish qiyinchiliklari yoki ruhiy sog'lig'i bilan bog'liq muammolar kabi kurashlarni bartaraf etishga yordam berishdir. Klinik aralashuvlar va maslahat orqali psixologlar bolalarga his-tuyg'ulari va xatti-harakatlarini tan olish, tushunish va boshqarishda yordam berish uchun harakat qilishadi, bu esa oxir-oqibat ularning ilmiy faoliyatini va ijtimoiy aloqalarini oshirishi mumkin. Psixologiya dars jarayonida ham o'quv-uslubiy loyihalash, o'qitish metodlari va o'quv baholashga aloqadordir. Psixologlar o'qituvchilar bilan birgalikda o'quvchilar ishtirokini va jalb qilishni kuchaytiradigan yanada o'rganuvchi qulay muhitni ishlab chiqishadi. Bundan tashqari, psixologlar talabalar rivojini muntazam ravishda baholab, ehtimoliy qiyinchiliklarning dastlabki alomatlarini aniqlaydilar va samarali aralashuvlar bo'yicha tavsiyalar beradilar. Yaqinda maktab o'quvchilari uchun psixologiyaning muhim e'tibori ularni ruhiy sog'lig'i va farovonligining ahamiyati to'g'risida tarbiyalashga o'tdi. Psixologiyada ruhiy salomatlik va farovonlik bolalarning akademik, ijtimoiy va shaxsan gullab-yashnashi uchun qanday ahamiyatga ega ekanligi yoritilgan. Psixologiya bolalarni ruhiy sog'lig'i bilan bog'liq muammolarning ehtimoliy alomatlarini, qo'llab-quvvatlashni qanday izlashni va jamoatchilik qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligini tan olish uchun ta'lim olish kerakligini ta'kidlaydi.

Ta'lim-tarbiyaning shaxsni kamol toptirish ishiga bog'liqligi milliy g'oyani shakllantiruvchi, takomillashtiruvchi va uni ommaga yetkazuvchi kuchlarga bog'liqdir. Pedagogik - psixologiya fani ham jahon fani taraqqiyoti hamda va uning takomillashib borish jarayonini, fanga kirib kelishi kutilgan yangiliklarni yanada aks ettiradi, albatta. Bu asosiy vazifa sifatida ilk bor qonuniy asoslarga ega bo'lmoqda va pedagogik psixologiya fani oldiga muhim nazariy vazifalarni hal qilish qo'yilmoqda:

- 1) pedagogik psixologiyaning muhim vazifalaridan biri ta'lim jarayonini yanada takomillashtirish, faollashtirishning psixologik asoslarini ishlab chiqish;
- 2) ta'lim - tarbiya jarayonida turli yoshdagi bolalarning aql-idrokiga, irodasiga, uni shaxs sifatida shakllantirishga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish;
- 3) o'quvchilar shaxsni tarkib topishi jarayonini, bu jarayonning umumiy qonuniyatlarini va individual farqlarni, turli tarbiyaviy tadbirlarning o'quvchilarga ko'rsatadigan ta'sirini o'rganish;
- 4) ta'lim va tarbiya jarayoni bir-biriga bog'liqdir, bu jarayonda aqliy qobiliyatlarni, axloqiy sifatlarni, shaxsni hissiy va irodaviy sifatlarini shakllantirishning maksimal rivojlanishi shart-sharoitlarini aniqlash;
- 5) mustaqil bilim olish, materialni chuqur yoki yetkazishning psixologik masalalarini ishlab chiqish;
- 6) bilish faoliyatini o'zaro tashkil qila bilish shart-sharoitlarini aniqlash;
- 7) o'z-o'zini tarbiyalashning psixologik asoslarni aniqlash;
- 8) o'qituvchi shaxsni va o'qituvchi shaxsini xususiyatlarini, milliy o'qituvchining sifatlarini aniqlash;
- 9) pedagogik bilimlar, ko'nikma va malaka, qobiliyatlarning tarkib topishi hamda taraqqiyotining psixologik jarayonlarini aniqlash;
- 10) o'z-o'zini tarbiyalash, milliy g'urur va vatanparvarlik jarayoni uning psixologik muammolarini nazariy jihatdan asoslab berishdan iboratdir;
- 11) shuningdek jahon tajribalari bilan birga, milliy xususiyatlarimiz, undagi eng ilg'or tomonlar, muhimi, pedagogik tarbiyalanuvchilar, bilim va tarbiya berish, ya'ni yagona pedagogik jarayonni ta'minlash, masalalari ham nazarda tutiladi;
- 12) pedagogik psixologiyaning eng asosiy vazifalaridan biri o'zlashtirishning sifat darajasini aniqlash usullarini ishlab chiqishdan iborat.

Pedagogik psixologiyaning amaliy vazifasi esa yoshlarni o'zlashtirishning psixologik shart-sharoitlari, tarbiyaning psixologik masalalari, bolaga ta'lim-tarbiya berishda ularni yoshlik va individual xususiyatlarini hisobga olish, yoshlarda bilim, ko'nikma va malakalarini shakllanishi, mustaqil fikrlashga o'rgatish, ilmiy tushunchalar hosil qilish, o'z ustida ishlash, o'z-o'zini tarbiyalash, yosh o'qituvchilarni psixologik faoliyatga mehr-muhabbatini shakllantirish psixologiya fanining yutuqlarini, psixologik bilimlarni keng jamoat-chilik e'tiboriga havola qilinishi, otanonalar, tarbiyachi va o'qituv-chilarni bulardan bahramand qilishdan iboratdir. Amaliy vazifalar radio va tele ko'rsatuvlarda, jurnallarda, ma'ruza va maxsus ko'rsatuvlar orqali chiqish, mahalla, maktab va ota - onalar bilan suhbatlashish orqali amalga oshiriladi.

Biz shu narsaga erishishimiz kerakki, keng jamoatchilik bola ruhiy taraqqiyotiga doyr psixologik bilimlardan bahramand bo'lsin. Ana shundagina biz yoshlarga haqiqiy ta'lim-tarbiya bera olamiz va uni muvaffaqiyatli amalga oshiramiz. Pedagogik

psixologiya o'z predmetining mazmuniga qarab umumiy psixologiyada amal qiladigan ko'pgina metodlardan foydalanadi. Chunki zarur bo'lgan dalillarni qidirish, ularni sodir bo'lish sabablarini aniqlash va isbotlash turli xil metodlar vositasida bajariladi. Qaysi metoddan foydalanishdan qa'ti nazar, bu metodlar faqat xususiy ilmiy tadqiqot ishlari uchungina emas, balki amaliy ta'lim-tarbiya maqsadlarida bolani chuqurroq o'rganishni tashkil qilish uchun muhimdir. Ta'lim- tarbiya ishlarini to'g'ri tashkil etish uchun pedagogik psixologiyada qo'llanadigan tadqiqot metodlari o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishda maqsadga muvofiq va eng samarali metodlarni tanlashga asos bo'ladigan o'quvchilar shaxsining o'ziga xosligini yaxshi bilish lozim. Pedagogik psixologiyada qo'llanadigan metodlar ham psixologiya fanining tamoyillari va usullariga qo'yilgan talablarga rioya qilishi maqsadga muvofiqdir.

1. O'rganish lozim bo'lgan har bir jarayon, holat va xususiyatlarni bir- biriga bog'lab tekshirish lozim. Har bir o'rganiladigan psixik hodisalarni nevrofiziologik asoslardan yoki xotirani diqqatdan, idrokni tafakkurdan ajratib o'rganish yaramaydi.

2. Tekshirilayotgan psixik hodisalarni rivojlanish qonuniyatlarini bilmasdan turib uni har tomonlama o'rganish mumkin emas. Shuningdek, turli yoshagi bolalarning psixik rivojlanish xususiyatlarini bilmasdan turib o'rganilayotgan yosh davrning o'ziga xos xususiyatlarini tushuntirish va tavsifnoma berish mumkin emas.

XULOSA

Xulosa qilib shuni ta'kidladi, an'anaviy pedagogika zamonaviy psixologiyaning ko'plab tamoyillariga zid bo'lsa-da, gumanistik yondashuv ikkalasini yarashtirish yo'lida sezilarli yutuqlarga erishdi. Bolaga yo'naltirilgan o'quv mashg'ulotida o'z-o'zini ifoda etish, avtonomiya va individuallikni ta'kidlab, zamonaviy psixologiya va pedagogika o'rtasidagi moslik yanada yaxshilandi, bu esa ta'limga o'quvchilarga nisbatan ko'proq markazlashgan, individual yondashuvga imkon berdi. Psixologiya maktab o'quvchilari hayotida jiddiy rol o'ynaydi, ularning akademik, ijtimoiy va hissiy jihatdan muvaffaqiyatga erishishiga yordam beradi. Psixologik vositalar yordamida bolalar mustaqil, bardoshli bo'lib, qiyinchiliklarga nisbatan samarali muammoni hal qilish usulini ishlab chiqishlari mumkin. Maktab sharoitida psixologiyani to'g'ri qo'llash o'quvchilar o'z potensialini to'liq anglay oladigan xavfsiz va rahmdil o'quv muhitiga olib keladi

Tekshirish jarayonida kishining butun psixikasida, ongida aks etadigan jamiyatning moddiy nigizi undagi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar bilan birgalikda o'rganiladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida psixik hodisalarning miqdor o'zgarishlarini sifat o'zgarishlarga o'tishi va bir sifat holatining ikkinchi sifat holatiga o'tishini kuzatib borish lozim . Masalan: o'quvchi psixikasining taraqqiy etishini o'rganib

«ko'rib, bilim olish, tajribalar to'plash jarayonida o'quvchining bilish qobiliyatini, ya'ni xotira, tafakkur, fikr yuritishdagi sifat o'zgarishini bilib olsa bo'ladi.

REFERENCES

1. M.Toxtaxodjayeveaning umumiy tahriri ostida. Pedagogika. Darslik. T.: O'zbekiston faylasuflari Milliy jamiyati, 2010.
2. Hoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi. Darslik. – T.: –A.Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi 2001.
3. Hoshimov K., Nishonova S., Inomova M., Hasanov R. Pedagogika tarixi. O'quv qo'll. – T.: O'qituvchi 1996.
4. Hoshimov K., C.Ochil. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. O'quv qo'll. I-jild. –T.: O'qituvchi, 2010.
5. . Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. Pedagogika nazariyasi. Darslik. - T.: –Fan va texnologiyalarl nashriyoti, 2008.
6. Xasanboyev J., To,,raqulov X., Xaydarov M., Xasanboyeva O. Pedagogika fanidan izoxli lug'at. – T., 2008.
7. Egamberdiyeva N.M. –Ijtimoiy pedagogikal – T.: A.Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, A.Navoiy, 2009.
8. Mavlonova R. va boshqalar –Ijtimoiy pedagogikal – T.: Istiqlol, 2009.
9. Karimova V. M. «Psixologiya» T.Sharq 2002y.
10. G'oziyev E. G'. «Umumiy psixologiya» 1-2 tom. Toshkent. 2002.
11. Ivanov P.I., Zufarova M. «Umumiy psixologiya» T.:O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati, 2008.
12. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. «Umumiy psixologiya» T.: Fan va texnologiyalar 2010 yil
13. Ergasheva , B. B. (2022). ZAMONAVIY PSIXOLOGIYANING PEDAGOGIKA BILAN UZVIY BOG'LIQLIGI.